

Minka: Francka odštej, katera jih bo prva brusila.
Francka (šteje):

En pan,
pet podgan,
štiri miši,
v uho piši,
vija vaja;
vinta vun.

(Vse deklice odhite s pozorišča.)

Ksaver Meško:

„Je pač — mati.“

Potrkalo je rahlo, komaj slišno, da nisem prav vedel, je li resnica, ali se mi je samo v mislih zdelo. Vendar sem se oglasil. In je počasi, boječe vstopila žena proti petdesetim. Sem jo nekoliko poznal; iz sosednje župnije je bila; na cesti sva se včasih srečala, se pozdravila, kako besedo spregovorila. A danes je bila vsa izpremenjena, vsa preplašena, prepadla. Toliko da sem jo videl, sem si rekel: »Ta prihaja z bolnim srcem.«

A da bi jo razvedril, sem jo glasno in veselo vprašal: »Kaj lepega in dobrega prinesete, mati?«

Žalostno je odkimala. Da lepega in dobrega nič, je s težavo iztisnila, kakor bi jo v grlu davilo. Če sem slišal, da je bilo pri Gornjaku, v čigar bajti gostujejo, ukradeno?

Slišal, da. Bajne ves izkupiček za eno kravo so mu nesli. Hud udarec za kmeta, sodim.

Nesreča, da. A hujša morda zanjo, kakor za Gornjaka.

Hujša zanjo? Kako to?

Ker dolžijo njenega sina, da je denar vzel, je priznala tiše. Čelo se ji je nabralo v bolestne gube, ob očeh ji je drhtelo; ni me pogledala, tako jo je bilo sram, tako je trpela; mrko je gledala v mizo; velike, zdelane, razpokane roke so ji kakor ohromele ležale na kolenih.

Kateri bi naj to storil? Več jih brž ima.

Najmlajši. Ki je pri Gornjaku za pastirja.

Čudil sem se: Kaj naj fant s tolikim denarjem? No, če bi vzel nekaj kron — pred dobrimi desetimi leti je bilo to.

»Saj ni on, saj ni! Tudi nekaj kron ne! Ni mogoče! Živeti ne bi več mogla, če bi bil moj sin tat!« je kričalo iz nje v neskončni obupnosti.

Dasi sem jo izpočetka kanil s svojo vedrostjo razvedriti, se je njena tegoba in žalost polasčala tudi mene. In negotovost, kaj naj rečem; ko pa nisem vedel, je li fant nedolžen ali kriv. In sem bolno čutil, kako veliko gorje je, če vidimo, kako kdo, oslepljen po udarcih usode in nesreče, obupno išče pravo pot. Prosi, naj mu jo pokažemo. Pa je sami ne poznamo, sami v temi tavamo.

Vendar sem jo poskusil tolažiti: »Upajva, da ni.«

»Ni! Ni!«

Če je bila kaka preiskava?

Bila. So ga imeli orožniki v mestu.

»In kaj so zvedeli?«

»Fant se je ustrašil. Pa je rekel, da je vzel.«

»Sam je priznal?«

»Ustrašil se je pač. A ko bi moral povedati in pokazati, kje denar ima, ni ničesar vedel. Ni ga mogel pokazati, ker ga nima.«

»Pa so ga potem izpustili?«

»Izpustili. A hodijo še zmerom gori k nam in ga izprašujejo. Menda le mislijo, da je on. Jaz pa trpim in si pomagati ne morem.«

»Bodo že dognali, če je nedolžen.«

»To, to tako želim. Pa sem prinesla za eno sv. mašo, sv. Roku na čast. Če za bolezni pomaga, bo morda še tu. Saj je to hujše ko bolezen.«

»Verjamem, mati. In sam bog daj, da bi se razodelo, kdo je nesel.«

»Da se bi! Boste brali na ta namen, prosim. Tako ne morem živeti. Kakor senca se vlačim okrog. Še jokati ne morem več.«

Že poprej, ko sem gledal njen upadli, pepelnati obraz in kako je vse trepetalo v nji, pa vendar ni zajokala, sem si rekel: »Uboga žena nima več solz. Najhujše gorje pa je, če mati za svojega otroka več jokati ne more.«

Da si naj vendar ne dela prevelikih skrbi, sem ji prigovarjal, ker se mi je v srce smilila. Da bo še vse dobro. A na fanta naj budno pazi, ga strogo drži. Če je že kdaj kaj vzela?

»Doma nikoli. Kje bi se bil navadil?«

»Mladost — norost. Ne premisli. In stori kaj, še preden se zave, da bo nápak. In priložnost, če se ravno nudi. Še močnejše je žmagala. Še svetniki so padli kakor podžagani hrasti.«

Pogledala me je tako strašno obupano, da sem se zdrznil. — Ali tudi jaz verjamem, da je njen fant storil? Saj ji vendar ne bom še jaz zasajal noža v vse razboljeno srce, če išče pomoči pri meni!

Naglo sem se umikal.

Saj ne sodim. Kako bi le mogel? Nisem Bog, nisem vseveden. Samo mislil sem, da bi bilo mogoče —

Ne, ne! Ni, mogoče! Kako bi bilo? Ne! Nikoli več ne bi smel prijeti kljuge v domači hiši, če bi bil tat. Ah ne — njen sin, pa tat!

»Saj mislim tudi jaz, da ni. Se bo že dognalo, kdo je denar nesel, in da je vaš sin nedolžen.«

»Zato pa mašujte. In da mu sv. Duh pamet razsvetli.«

Počasi je našela na mizo kupček papirnatih kron, tistih starih avstrijskih, žigosanih. Vse zamazane, razcefrane, križem zlepljene.

Gledal sem jih, razmišljal: »Kako dolgo in kako težko je bedna žena te krone pač zbirala.«

In sem ji prigovarjal: »Mati, ko bi denar spet spravili. Bi maševal kar tako. Vem, da se vam ne godi predobro.«

»Seveda ne. A potem za fanta ničesar ne storim, če sv. maše ne plačam.«

»Ako mislite tako, v božjem imenu.«

»Saj rada dam. Samo da to res ne bi bilo! Samo da fant kradel ni!«

Ko je odhajala, se ji je še ob vratih bolno trgalo iz srca: »Moj sin — pa tat? Ne, ni mogoče! Ne!«

Gledal sem skozi okno za njo, kako je stopala doli proti cerkvi, počasi, sključena, kakor bi nosila težko, težko breme.

Pa sem pogledal krone na mizi. Zazdelo se mi je, da niso oškropljene samo z njenimi potnimi sragami, ko jih je služila s težkim delom, ampak z njeno srčno krvjo.

In sem si govoril v sočutju z njenim trpljenjem in v spoštovanju in občudovanju njene ljubezni: »Je pač mati! Ljubi, ljubi. In trpi...«